

מבוא ביוגרפי (נכתב ב-1959)

אברם מויסייביץ דבורין נודע בתור נציג של מרכזים בוטח – בעצמו כאשר שיטת האורנינטציה שלו היא על הגל. יצירתו – אשר הביבליאוגרפיה שלה ניתנת בזה לראשונה, קשורה קשר הדוק עם ההתפתחות וההיסטוריה של הפילוסופיה הסובייטית. עד לגינוי הפילוסופיה שלו ע"י המפלגה בשנת 1931 הוא נחשב בברית המועצות כפילוסוף מרכזיסטי מורה הדרך, ושמו נהגה בנשימה אחת עם שמו של לנין. היום דבורין ויצירתו כמעט ונשכחו וידועים עדיין רק בחוגים של מדענים מקצועיים.

אם כי דבורין נבחר עדיין בשנת 1935 לנשיאות האקדמיה למדעים של ס.ס.ר. ונשאר בעמדה זו עד לשנת 1945 (הוא היה מזכיר המחלקה להיסטוריה ולפילוסופיה של האקדמיה) נמחו עקבות פעילותו האישית מכל הפרסומים הפילוסופיים בברית המועצות כליל. האנציקלופדיה הסובייטית החדשה מקדישה לחייו שורות ספורות בלבד. המקורות לביוגרפיה של דבורין הם מצומצמים ונעלמים לאחר הגינוי המוחלט של הפילוסופיה שלו. מחוץ לסקירות, שהופיעו עד 1931 ואשר הנתונים על חייו נמסרו בהם רק בקצרה ובהכללות ניתן להסיק על קיומו רק מתוך הצבעה בהזדמנויות שונות על חברותו במוסדות מדעיים ומתוך עבודות מועטות שראו אור לאחר גינוי הפילוסופיה שלו. היות וחסרה אינפורמציה מתקופה יותר מאוחרת, הרי כל תיאור חייו מסתמך על החומר הדל במהדורה ראשונה של האנציקלופדיה הסובייטית הגדולה ועל הפניות אליו בציטוטים.

אברם מויסייביץ דבורין נולד ב-1881 בקובנו, ליטה. הוא סיים ב-1897 את לימודיו בבית ספר ממלכתי יהודי ובנוסף לכך למד את מלאכת המסגרות. בשנים שלאחר מכן מוצאים אותו בבית מלאכה קובנאי, בו הוא עוסק במקצועו וכפי הנראה בא בפעם הראשונה במגע עם תנועה מהפנית. בסוף 1889 הוא מתיישב בעיר חרסון ומצטרף שם, כמו הרבה אינטלקטואלים צעירים, אשר מאוחר יותר התבלטו במהפכה הרוסית, לחוג פועלים מרכזיסטי אי-לגלי. בהיותו מוקף בצעירים אינטלקטואליים ופועלים שוחרי ויכוח, פיתח דבורין יסודות השקפת עולמו והחל בפעילות פוליטית.

אולם דבורין גורש עד מהרה מחרסון מסיבה בלתי ידועה, והוא חוזר לקובנו. ב-1902, בהיותו בן 22, הוא כבר מופיע כאישיות בין תומכי ה"איסקרה" ("ניצוץ") ובאותה שנה נאסר בגלל פעילותו הפוליטית; לאחר שחרורו היה נתון להשגחה משטרתית. שנה לאחר מכן הוא נוסע לשווייץ על מנת להצטרף לאגף לניניסטי של הסוציאליזם מוקרטיה הרוסית הנמצאת רובה ככולה במצב של הגירה לשווייץ. בעיר ברן הוא משלים את לימודיו בפקולטה לפילוסופיה ומפרסם בעתון Die Neue Zeit ("העת החדשה") את עבודותיו הפילוסופיות הראשונות בשפה הגרמנית.

בשנת 1907 נפרד דבורין מן הבולשביקים ומצטרף למנשביקים. לא ניתן לשחזר את מניעיו לצעד זה. בכל זאת, העובדה כי דבורין נשאר במפלגה המנשביסטית גם לאחר מהפכת אוקטובר ודחה את הצטרפותו למפלגה הקומוניסטית עד ל-1928, מעידה כי הקרע עם הבולשביקים לא נבע מחלוקי דעות חולפים.

בשנת 1908 חוזר דבורין לרוסיה וחי חיי נדודים המביאים אותו לוורשה, פטרסבורג ופולטבה. כאשר לפעילותו מיום חזרתו לרוסיה ועד לשנת 1917 בה הוא מכהן בתפקיד היו"ר

של הסובייט העירוני בפולטבה, אין בנמצא הרבה מידע. מן ההכרח הוא שבאותו זמן עבד על ספרו "מבוא לפילוסופיה של המטריאליזם הדיאלקטי", אשר הופיע ב-1916 בפרטסבורג עם הקדמה מאת ג.ו. פליחנוב. בספר הזה נותן דבורין סקירה של הבעיות החשובות ביותר של המטריאליזם הדיאלקטי ומתגלה בעבודה זו שנכתבה בצורה מזהירה כאחד המרכסיסטים הצעירים המוכשרים ביותר ברוסיה. ספרו הראשון זכה עד לשנת 1930 לחמש הוצאות לפחות בברית המועצות. מן ההכרח יש לראות בו יצירתו העיקרית.

ב-1914 דבורין הוא "מנשביק-אינטרנציונליסט" – לפי העגה המפלגתית השגורה אז. לא ניתן לקבוע אם השתתף במלחמת העולם. באשר להשפעת מהפכת אוקטובר על השתייכותו הפוליטית, נמצאת במהדורה ראשונה של האנציקלופדיה הסובייטית הגדולה הערה מלאת סתירות שהתנתק מן המפלגה המנשביסטית, אם כי שורות ספורות לאחר מכן נטען כי נשאר בשורותיה גם לאחר 1917. ניתן להגיד בביטחון רק כי בתקופה זו התרחק מהחיים הפוליטיים והקדיש את עצמו לפעילות ההוראה.

בשנים שלאחר המהפכה הקדיש את עצמו דבורין כליל להתחייבויותיו לאוניברסיטת סברדלוב ולמכון הפרופסורה האדומה. הוא חבר האקדמיה הקומוניסטית ומכון מרכס-אנגלס מיום היווסדם. הוא הפך להיות חבר המפלגה הקומוניסטית (בולשביקית) רק בשנת 1928.

בצד פעילותו בהוראה ובפרסומים אודות הסוגיות השונות בהן דן המטריאליזם הדיאלקטי, מקדיש דבורין את עצמו כמו"ל לפרסום החבורים החשובים ביותר של הפילוסופיה המטריאליסטית מן המאות ה-17 וה-18. בעריכתו הופיעו בסדרות "ספרית המטריאליזם" ו-"אתאיזם" החבורים של הולבק, הלבטיוס, למטריי, טולנד, דידרו והובס. פרסום כל כתבי הגל שתוכנן ע"י דבורין בנוסף לחבורים של לודביג פוירברך, נועדו לאפשר גישה לציבוריות הרוסית לשני המבשרים החשובים ביותר של הפילוסופיה המרכסיסטית.

באמצע שנות ה-20 פרץ וויכוח ציבורי בהשתתפותו של דבורין ותוצאותיו היו קשות. קבוצה של פילוסופים סובייטיים, ביניהם היו י.י. סקבורצוב-סטפנוב, א. יוריאס, ל.י. אקסלרוד, ו.ל. סרביאנוב, וא.ק. טימיריזוב זנחו את הדיאלקטיקה ושמו דגש על עקרון הסיבתיות. הם התכחשו לקטגוריה של קפיצה דיאלקטית והוקיעוה כאלמנט אידיאליסטי בפילוסופיה הסובייטית. הם פרשו התפתחות כתוצאה מדתית לפי דוגמאות לקוחות ממיכניקה.

במהלך הוויכוח נראה כי מאחורי האינטרפרטציה ה"מכניציסטית" של הטבע והחברה ישנה התייחסות שלילית לפילוסופיה בכלל. הזרם ה"מכניציסטי" העלה על נס את הדרישה הבאה: "השליכו את הפילוסופיה" – "המדע הוא הפילוסופיה של עצמו".

המתנגדים החריפים ביותר להשקפה זו היו דבורין ותלמידיו: י.ק. לופול, נ.א. קארב ויא. סטן. הם העמידו בוויכוח הפילוסופי שנמשך מ-1925 עד 1929 כנגד הפרוש הסבתי-מכני של ההתפתחות את הקטגוריה, באוריינטציה על הגל, של ה"עילוי" ("Aufhebung") במובנו המשולש.

מסלול חייו של דבורין הגיע לשיאו כאשר בקונגרס הכלל ארצי למכוני המחקר המרכסיסטיים באפריל 1929 הזרם ה"מכניציסטי" שהוא לחם בו, הוקע כסטייה מן "הפילוסופיה המרכסיסטית-לניניסטית".

לאחר סילוק ה"מכניציסטים" שלטו דבורין והאסכולה שלו זמן קצר בפילוסופיה הסובייטית. בידי נתרכזו שורה של עמדות חשובות. הוא משמש החל מ-1926 עורך ראשי של כתב העת "תחת דגל המרכסיזם" (הוא חבר מערכת מרגע ייסודו של כתב העת בשנת 1922; גם לאחר 1931 נותר חבר המערכת). הוא גם מנהל מכוני מחקר פילוסופיים, חבר נשיאות האקדמיה

הקומוניסטית וחבר הנהלת מכון מרכס-אנגלס. בשנת 1929 הוא חבר מן המניין של האקדמיה למדעים.

ואולם, התקופה בה דבורין היה האישיות המרכזית בפילוסופיה הסובייטית נמשכה שנה אחת בלבד. כבר בשנת 1930, החלה בהנהגתם של הפילוסופים פ.פ. יודין ומ.פ. מיטין (שניהם חברי המפלגה הקומוניסטית וכבר בוויכוח עם ה"מכנחציסטים", בתור קבוצת השלושה, הציגו את עמדת המפלגה) המערכה נגד דבורין ו"האסכולה הדיאלקטית" שלו. הם האשימו אותו בכך שלא העריך דיו את "השלב הלניני בהתפתחות הפילוסופיה המרכסיסטית". האשימו אותו גם בכך שהגזים מעבר לכל מידה בהערכת תפקידו של הגל ב"היווצרות המרכסיזם". הם גם טענו כי הזניח בעבודותיו את עקרון המפלגתיות ולא קשר את השקפתו על פילוסופיה עם הפרקטיקה של בנין הסוציאליזם. ההתקפות שנתמכו ע"י המפלגה נגד דבורין, ואשר גם סטלין בעצמו ובכבודו הצטרף אליהם, נסתיימו בגינוי האסכולה הדבורינית ב"החלטת הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית" מיום 25 בינואר 1931. דבורין ו"האסכולה הדיאלקטית" שלו הואשמו ב"אידיאליזם מנשביסטי" והוחשדו ב"קונספירציה טרוצקיסטית".

ההחלטה של הוועד המרכזי שמה קץ לנסין היחיד במינו ואשר לא נשנה יותר עד היום, לייסד בברית המועצות פילוסופיה מרכסיסטית בלתי תלויה במפלגתיות. הוויכוח שהתנהל על דפי כתב העת בניהולו של דבורין, "תחת דגל המרכסיזם", אשר עד ל-1931 היה הבטאון המוביל בברית המועצות, בין מצדדי דבורין לבין ה"מכניציסטים", היה מאבק דעות פילוסופי אמיתי, רחוק מן הפוליטיקה הסובייטית השוטפת. אולם דווקא בשל כך שחבר המערכת בהנהגתו של דבורין התאמץ לטפל בכל הבעיות שצפו בדרך אובייקטיבית וללא דעות קדומות וסגר במודע את טורי כתב העת בפני כל מריבה פוליטית-מפלגתית, דווקא בשל כך נזעקה המפלגה לראשונה להופיע בתמונה. עם הגינוי של דבורין איבד כתב העת "תחת דגל המרכסיזם" את אופיו האובייקטיבי המדעי.

לאחר 1931 נפסקים הפרסומים הנרחבים של דבורין בבת אחת. הספרים ואוספי החיבורים שלו הופיעו בתקופה מן 1922 עד 1931. אמנם, דבורין נשאר גם לאחר 1931, עד לפרוק כתב העת "תחת דגל המרכסיזם" בשנת 1944, נומינלית כחבר המערכת, אולם רק פרסומים מועטים משלו יצאו לאור. מ-1931 ועד לימינו אין פרטים כלשהם על חייו ופעילותו. כמה מספריו בעלי תוכן אשר אינו שנוי במחלוקת יצאו לאור בתקופת ההפשרה הפוליטית לאחר מות סטלין. עוד כמה חיבורים הופיעו בכתב העת "Voprosi Filosofii". היום חי דבורין בן ה-77 במוסקבה.

ההשפעה המתמדת על התפתחותו הרוחנית של דבורין היתה, בצד כתבי מרכס, ללא ספק זו של הגל. היא ניכרת כבר בחיבוריו הראשונים, אשר דבורין פרסם ב"העת החדשה" ("Die Neue Zeit"). בקיאותו המפליאה, שנתגלתה כבר בחיבוריו הראשונים של דבורין, היתה גם ציון דרך למאמציו המאוחרים יותר בפילוסופיה. מתוך הידע המקיף של הפילוסופיה הטרומ-מרכסיסטית צמח אחר כך הניסיון, מצד אחד, למקם את המרכסיזם מנקודת ראות היסטורית של הרעיונות מתוך התפתחות הפילוסופיה החל משפינוזה, ומצד שני, בהתאם לצעד המשולש הדיאלקטי של הגל לפרשה בתור הסינטזה הגדולה של הפילוסופיה המטריאליסטית במאות ה-17 וה-18, כולל הפילוסופיה של פיירבך, עם היסודות הדיאלקטיים של האידיאליזם הגרמני. את ההישג של מרכס חיפש דבורין בקישור שבין הקטגוריות שהיו קיימות כבר בפילוסופיה הקדם-מרכסיסטית של "חומר" ו"דיאלקטיקה". בזאת נחלשה הטענה של הפילוסופיה הבולשביסטית לאופיה המקורי של הפילוסופיה המרכסיסטית.

לאחר שדבורין קבע את מקומו של המרכסיזם במסגרת ההיסטוריה של הרעיונות ובמסגרת החברתית, היה מוטל על המרכסיזם ההכרח, כדי להישאר השקפת עולם מדעית יעילה, שוב ברוח ובקטגוריה ההגליאנית של עילוי בשלושה מובנים, לקלוט את היסודות המתקדמים של הפילוסופיה הקדם-מרכסיסטית. היעוד של המרכסיזם יכול היה, לפי תפיסתו של דבורין, להתגשם רק ב"שימור" כל ההכרות הקיימות של רוח האדם. מונע ע"י שאיפה זו, הוא לא נלאה מלחקור מחדש את היסודות המטריאליסטיים והדיאלקטיים בפילוסופיה הצרפתית, האנגלית, ובמיוחד הגרמנית. על כן, לא ייפלא הדבר כי הנושא המרכזי בפילוסופיה של דבורין היא הדיאלקטיקה. עבודתו מתאפיינת בחקר מתמיד של ההיסטוריה של דיאלקטיקה, משפינוזה דרך קנט, פיכטה והגל עד מרכס. בעקבותיו של מרכס, משתמש דבורין גם במושגים של דיאלקטיקה גם בתחום מדעי הטבע. אין פלא, לכן, שלמרות הכבוד הרב שרחש דבורין לגאונות המדינית של לנין, הוא לא ייחס חשיבות לפילוסופיה של זה. הגרסה הבולשביסטית של "שלב לניני בפילוסופיה המרכסיסטית" לא יכלה למצוא לה מקום בהגותו. מבין המרכסיסטים הרוסיים הוא מחויב רק למורו ג.ו. פליחנוב אשר הידע המקיף שלו והשכלתו המעמיקה נראו לו תמיד כראויים לשמש דוגמה. בכתביו הוא נאחז להוכחת השקפותיו תמיד שוב בפליחנוב המשמש סמכות עליונה. לנין, לעומת זאת, הוא רק תיאורטיקן גאוני של המהפכה.

תפיסה רחבת היקף זו של המרכסיזם מן ההכרח תגיע, במוקדם או במאוחר, לנגוד עם האינטרסים הפוליטיים של המפלגה הבולשביסטית. ההנחה של דבורין בדבר העליונות של הפילוסופיה מעל לכל תחום אחר של החיים הרוחניים והחברתיים והתביעה לעליונות הכרוכה בתפיסתו של הפילוסופיה לעומת הפוליטיקה מוכרחות היו להביא לקרע עם המפלגה. היומרה הטמונה בפילוסופיה זו להיות הסמכות העליונה מעל לפרקטיקה החברתית והפוליטית הורידה את המפלגה הבולשביסטית למעמד של גוף כפוף לפילוסופיה ולא יכלה להיות נסבלת על ידה לאורך זמן.

עם הגינוי של הפילוסופיה של דבורין ניצח האינטרס המפלגתי את ההכרה בערך של הפילוסופיה שמוצאה במחשבת המערב. הסילוק של המכונים "מיכניציסטים" והגינוי שבא לאחר מכן של "האסכולה הדיאלקטית" של דבורין לא היה, כפי שאולי אפשר לחשוב, ניצחון של המפלגה על "ימין" ו"שמאל" פוליטיים, כי אם סילוק כל הגות בלתי תלויה במפלגה ובאינטרסים פוליטיים שלה.

עם סילוקו של דבורין מהחיים הפילוסופיים הפעילים בברה"מ בתחילת 1931 תופסת האידיאולוגיה הבולשביסטית את מקומה של הפילוסופיה הסובייטית.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.